

NOVA AKROPOLA

Z A B O L J E G Č O V J E K A I B O L J I S V I J E T

PLATONOVO UČENJE O DUŠI

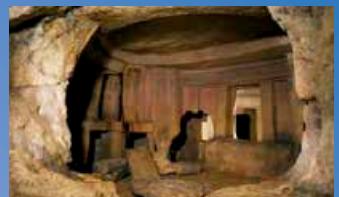
PITAGOREJSKO
OBRAZOVANJE

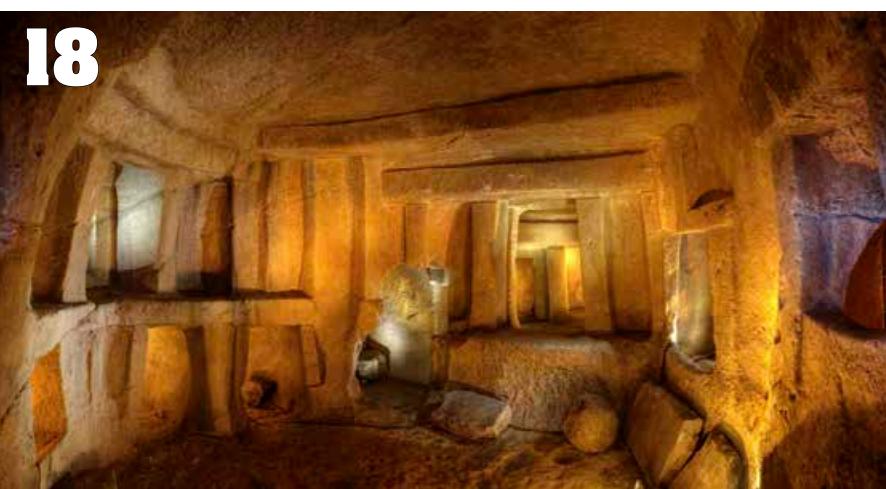
TRI PUTA
PROMJENE

NAŠA STARA
VJERA

Podzemno
svetište na Malti

4**6****15****18**

NOVA AKROPOLA

ZA BOLJEG ČOVJEKA I BOLJI SVIJET

11 | 2019. WWW.NOVA-AKROPOLA.COM

Sadržaj

4 TRI PUTA PROMJENE

Gilad Sommer

6 PLATONOVU UČENJE O DUŠI – I. dio

Antun Musulin

12 PITAGOREJSKO OBRAZOVANJE

Ana Jončić

15 NAŠA STARA VJERA

Joško Dvornik

18 PODZEMNO SVETIŠTE NA MALTI

Jerica Jerič

Impresum:

Glavni urednik: Andrija Jončić**Izvršna urednica:** Nataša Žaja**Urednici rubrika:** Dijana Kotarac, Jerko Grgić, Anastazija Pulja, Atila Barta, Marta Mihičić, Damir Krivdić**Lektura:** Branka Žaja**Tehničko uredništvo:**

Svetlana Pokrajac, Matija Prević

ISSN 1849-6237

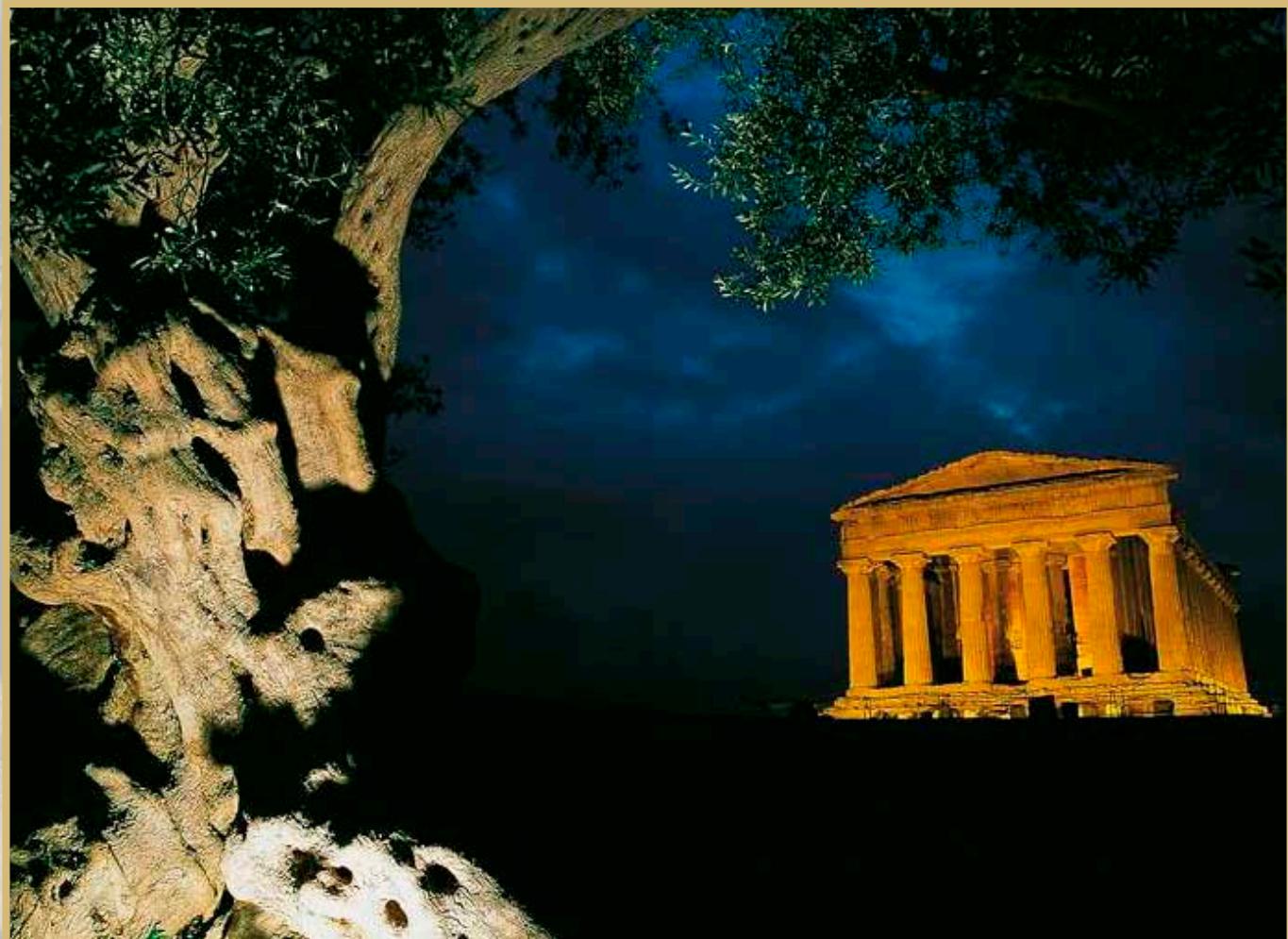
Izdavač:

NOVA AKROPOLA - kulturna udruga

Ilica 36, 10000 Zagreb

Tel: 01/481 2222

web: www.nova-akropola.hre-mail: info@nova-akropola.com

Potraga za mudrošću, za istinom i novim spoznajama vitalna je potreba svakog čovjeka, premda je uglavnom tako ne doživljavamo jer je zasjenjena drugim, glasnijim potrebama našeg tijela, nagona, osjećaja...

Često je nadomještamo brzom konzumacijom informacija ili je izobličimo u glad za senzacijama koji ostavljaju samo prazninu i pritajeno nezadovoljstvo.

Ipak, nemir koji tinja duboko u nama pokušava nas trgnuti iz mreža ove nutarne letargije, dozivajući dobri duh znatiželje i učenja, toliko blizak i prirodan u djetinjstvu, no odrastanjem malo pomalo napušten i zaboravljen.

Srećom, postoji veliki učitelj kojeg prije ili kasnije počinjemo osluškivati, a to je Život. Donosi nam mnoge prilike da zastanemo i zamislimo se nad sobom i svime oko nas. Strpljivo nas podučava potičući na preispitivanja odluka, stavova, razmišljanja, odnosa... Ali njegova je moć kudikamo očitija ako je primamo kroz žive primjere drugih, mudrijih i njihova potvrđena, korisna iskustva. Upravo su veliki mudraci, nastojeći neprestano živjeti naučeno, najbolji primjeri neumornih učenika. Oni sigurnim koracima idu putem vrlina, čineći dobra djela i ukazuju nam na bezvremene poduke blistavog puta Istine... ☩

Uredništvo

TRI PUTA PROMJENE

Gilad Sommer

Mnogi od nas žele promijeniti svijet, no kako to ostvariti?

Prije svega, očigledno je da ne težimo samo promijeniti svijet – svijet se ionako mijenja, bez obzira na to što mi činili. Stari su filozofi mudro tvrdili da je jedino stalno u prirodi – promjena.

U stvarnosti, to nije promjena koju mi tražimo, mi tražimo sigurnu, pozitivnu promjenu - skretanje toka rijeke, usmjerenje prema svjetlijoj budućnosti čovječanstva.

Nitko od nas ne može sam za sebe ostvariti značajnu promjenu.

Premda su nam svima poznata imena velikih ljudi koji su potaknuli velike povijesne promjene, takvih je pojedinaca malo i iznimke su. Međutim, ni ti veliki ljudi nisu radili sami. Oni su bili vrh ledenog brijege ili planine, ali nikada usamljeni otok.

Koji su, dakle, putevi ostvarenja takve promjene?

Moramo biti idealisti, zato jer jedino idealisti mogu zamisliti bolji svijet.

Moramo biti filozofi, zato jer samo onaj koji voli mudrost oslobođenu od subjektivnosti i predrasuda, može pronaći ispravan način za ostvarenje svojih idea.

Moramo biti volonteri, zato jer taj novi svijet neće

biti sagrađen od misli, molitvi ili želja, već djelovanjem – djelovanjem ostvarenim slobodno, učinkovito i s najboljim namjerama.

Istražimo malo dublje te puteve.

Idealizam

Idealist intuitivno osjeća razliku između onoga što jest i onoga što bi moglo biti. Idealist gleda srcem, zamišlja moguću budućnost, sanja o boljem svijetu.

Idealizam je bio temeljno polazište Sokratu, Platonu i klasičnim filozofskim školama, bio je u korijenu renesanse i pokreta za građanska prava u mnogim državama.

Idealizam je u srcu svakog tko se bori za pravdu, svakog istinskog umjetnika i religijskog vođe. Bez idealizma nema napretka, ali ne napretka u smislu novih tehnologija, već u istinskom smislu ljudskog napretka – samospoznaje i samoostvarenja.

Filozofija

Filozofija je ljubav prema mudrosti. Filozof teži prepoznati istinu i živjeti u skladu s njom.

Filozofija je suprotnost dogmi i predrasudama. Filozof se nikad ne vezuje za mišljenja, već stalno propituje znanje, praktično i pod nutarnjim svjetлом razuma.

Baš poput Sokrata, filozofi su "obadi" društva koji uvijek razotkrivaju licemjerstvo te istovremeno daju primjer moralnog života.

Volonterstvo

Za volonterstvo se danas smatra da je to djelovanje bez primanja novčane naknade, ali porijeklo riječi je u latinskoj riječi *voluntarius*, što bi značilo *dобра воля*. Odnosi se na djelovanje koje je poduzeto dobровoljno, a manje je važno prima li osoba za to novčanu naknadu ili ne.

Sanjamo o miru u svijetu, ali nismo sposobni živjeti u miru sa susjedima ili s vlastitim roditeljima. Govorimo protiv nasilja i podupiremo prihvaćanje različitosti, ali jao onome tko se ne slaže s nama. Zalažemo se za suočeće prema životnjama, ali se prema drugim ljudima odnosimo s nepoštovanjem.

Ostvarivanje promjene u svijetu je poput kružnog vala na vodi, počinje u središtu, a središte za svakoga od nas uvijek smo mi sami.

Volontiranje bez filozofije također je beskorisno jer

No, da bismo mogli djelovati dobровoljno, prvo moramo osloboediti našu volju.

Djelovati iz želje za naknadom, iz želje da se drugima sviđamo, iz straha, zbog dodvoravanja ili prisile, samo su neki od primjera kako našu volju mogu zarobiti niži aspekti naše prirode.

Povezani pristup

Idealizam, filozofija i volonterstvo – ta tri puta moraju biti povezana kako bi se ostvarili korisni, pozitivni i dugoročni rezultati.

Biti idealist bez filozofskog promišljanja recept je za fanatizam. Mnogi fanatici mogu intuitivno spoznati arhetipsko-duhovne stvarnosti i u svojoj biti žele od svijeta učiniti bolje mjesto, ali bez promišljanja i nutarnjeg preispitivanja njihove napore pokvarit će njihove osobne sklonosti, uvjerenja i predrasude. Oni ne preispituju svoja uvjerenja u svjetlu razuma, zato njihova slika boljeg svijeta postaje odraz njihovih subjektivnih zamišljanja i prošlih iskustava.

Kada je združen s filozofijom, idealizam uviđa da se prva i najvažnija promjena mora dogoditi unutar nas samih. Ne smijemo tražiti od drugih da rade ono što mi sami ne bismo.

postaje *Sizifov posao*, poput liječnika koji stalno liječi samo simptome bolesti, ali nije u stanju liječiti samu bolest. Tako imamo beskrajne ratove protiv gladi, siromaštva, droga, ali i samog rata, što ne vodi nikamo niti ostvaruje bilo kakav napredak.

Kada su velike vođe poput Buddhe, Isusa, Martina Luthera Kinga i Mahatme Gandhija nastojali pomoći čovječanstvu, pokušali su prenijeti određena znanja da bi ljudi mogli bolje razumjeti sebe i živjeti bolje, drugim rijećima, poučavali su ih filozofiji. Uvijek je bolje naučiti gladnog čovjeka da lovi ribu, nego mu ribu dati.

U konačnici, idealizam i filozofija bez volontiranja nalik su duši bez tijela.

Bez volontiranja, idealizam i filozofija ostaju samo dobra volja, ali ne i praktičan pristup životu. Ne vode konkretnim rezultatima i ostaju neostvareno sanjarenje. Snaga uma je nepobitna, ali ne možemo razmišljajući ostvariti bolji svijet.

U povijesti čovječanstva nikada se pozitivne promjene nisu dogodile bez učinkovitog djelovanja pojedinaca, grupe ili zajednice dobre volje, koji su znali kako povezati idealizam, filozofiju i volontiranje. ☺

PLATONOVO UČENJE O DUŠI

I. dio

Antun Musulin

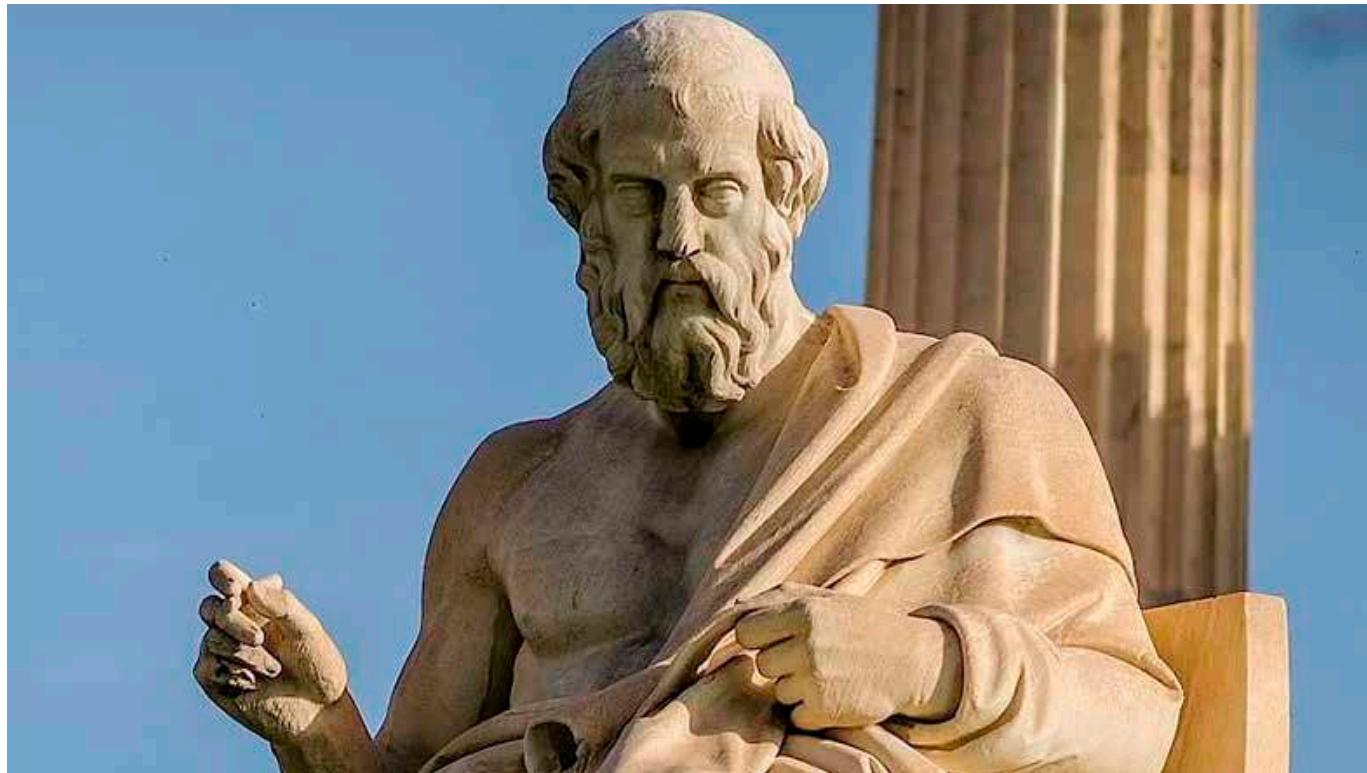
Besmrtnost duše

Je li ljudska duša smrtna ili besmrtna? Postaviti ovo pitanje znači zapitati se o smislu postojanja čovjeka, o njegovoj prirodi, dužnosti i nadama. Do odgovora čovjek dolazi intuitivno, a kako taj odgovor određuje čovjekov odnos prema životu, to pitanje o prirodi duše postaje bitno svakome od nas. Zauzimajući određeni stav, čovjek odabire određeni način života, jer sve što činimo ima korijen u našem svjetonazoru. To također određuje i naš odnos prema smrti.

U Platonovo doba, kao i danas, postojala su dva osnovna gledišta o tom pitanju. *Zapravo, smrt je jedna od ovih dviju stvari: ili je potpuno uništenje, tako da*

mrtvi više ništa ne osjećaju, ili je, kako smo čuli, [smrt] promjena i nekakva seoba duše odavde nekamo drugamo.¹ (Obrana Sokratova, 40c)

Ako je smrt kraj svega, tada, kako kaže Sokrat, ona nije strašna, jer je to što iza nje slijedi slično dubokom čvrstom snu bez snova, kada nitko i ništa ne uznemiruje čovjeka. Ako je pak duša besmrtna, onda je smrt samo prijelaz s ovog svijeta u neki drugi. Polazeći od tog stava, Platon postavlja nova pitanja: Ako je duša besmrtna, ako je božanskog porijekla, zašto je pala u rađanje? Kakav je "drugi svijet" i što se tamo događa s dušom?

Drugi svijet

Platonova predodžba o onom drugom svijetu složena je u cjelovitu i skladnu sliku, čiji su različiti aspekti prikazani u djelima *Gorgija*, *Fedon*, *Fedar* i *Država*. Opisujući drugi svijet, oslanja se na djela Homera, Hesioda, Pindara i Eshila, na orfička učenja i drevne tradicije.

Smrt ogoljava dušu, odvaja od nje sve što je čovjek posjedovao, sve s čime se poistovjećivao tijekom života: od imovine do položaja u društvu. Ona uklanja sve lažne oslonce i sve ono što po svojoj prirodi nije dio same duše.

U smrti čovjek stoji sam pred sobom – takvim kakvim je sebe učinio za života. Za njega, kao i za suse, postaju vidljive sve njegove mane i vrline. One i jesu jedina imovina duše koju ona nosi sa sobom.

Tko premine, njega svakoga demon njegov, kojemu je on za života svoga bio pripao, uzme voditi na neko mjesto, gdje se trebaju skupiti; tu im se sudi, a onda putuju u Had s onim vodičem kojemu je naređeno povesti ih odavle onamo. (...) Staza koja vodi u Had, čini mi se, nije ni jednostavna ni jedina. Ta i ne bi trebalo vodiča, jer valjda nitko ne bi nikad zалutao da je jedan put. Ali ovako, sva je prilika, ima sila raskršća i stranputica. (*Fedon*, 108a)

Drugi svijet je svijet u kojem se duši sudi, a sude joj Zeusovi sinovi Minos, Radamant i Eak. Ocjenjujući prema božanskom zakonu život duše na zemlji, oni donose svoju presudu i time određuju njezinu daljnju

sudbinu. Zato tamo postoje područja koja odgovaraju čistom i duhovnom životu te područja u kojima duša plača za sve svoje grijeha. Na drugom svijetu vrijeme kao da se produžuje, teče polaganje nego u pojavnom svijetu. Tamo duša boravi oko tisuću godina, tako da i nagrada i kazna vremenski deseterostruko nadmašuju počinjena djela.

Drugi je svijet raznolik i podijeljen na razine: od Tarata na dnu do Olimpa na vrhu. On ima i svoj krajolik: brda, rijeke, jezera, ognjena područja i pustinje. Tamo teku rijeke između kojih se naročito izdvajaju četiri koje odgovaraju četirima elementima i stranama svijeta:

U predvorju Hadove i Perzefonine palače sjedila su tri suca, Zeusovi sinovi Minos, Radamant i Eak.

Aheront, Periflegetont, Kokit i Ocean. Tamo se nalazi i jezero Mnemozine i rijeka zaborava Leta. Postoje i granice koje odvajaju drugi svijet od vidljivog svijeta. U mitu o Eru¹, kojim Platon završava svoju *Državu*, nevidljivi je svijet jasno podijeljen na desni viši, nebeski prostor, te lijevi niži, podzemni prostor. U jednom se duša čisti od svega tjelesnog i osjetilnog, a u drugom biva nagrađena prema svojim zaslugama. Tako je posmrtno postojanje proces čišćenja duše od prošlog iskustva i obnavljanja snage da bi, vrativši se opet na zemlju, nastavila dugi put upoznavanja sebe same i svoje istinske prirode.

Nakon isteka određenog vremena, duše odabiru svoj sljedeći život i pritom većina duša bira na osnovi iskustava i navika iz prethodnog života; taj izbor, nakon što ga potvrde božice sodbine Moire, silaskom duše u tijelo za nju postaje stvarnost.

Znanje je, prema Platonu, sjećanje na ono što je duša gledala u Hadu, a njezin zemaljski život rezultat je izbora učinjenih na tom svijetu prije rođenja. Nešto slično događa se s dušom i poslije smrti. Njezin život u drugom svijetu sjećanje je na zemaljski život. Duša se treba sjetiti svega što je proživjela ovdje, susresti se sa svojom savješću i objektivno i nepristrano ocijeniti sve svoje izvore u ovom svijetu.

U određenom je smislu geografija drugog svijeta geografija same duše. Koliko je ljudi, toliko je i nevidljivih svjetova. I u svakom od tih svjetova postoji njegovo niže i više nebo: prostranstvo četiriju elemenata osobnog iskustva i eterično prostranstvo duha. U duhovnom prostranstvu duša promatra višu stvarnost koja nema ništa zajedničko s osjetilnim doživljajima prolazne personalnosti.

Poslije smrti duša mora proći svim putevima kojima je išla tijekom svog života. Znanje je, prema Platonu, sjećanje na ono što je duša gledala u Hadu, a njezin zemaljski život rezultat je izbora učinjenih na tom svijetu prije rođenja. Nešto slično događa se s dušom i poslije smrti. Njezin život u drugom svijetu sjećanje je na zemaljski život. Duša se treba sjetiti svega što je proživjela ovdje, susresti se sa svojom savješću i objektivno i nepristrano ocijeniti sve svoje izvore u ovom svijetu. Izbor sodbine je slobodan izbor. No, ako u zemaljskom životu čovjek ima mogućnost utjecati na sebe, mijenjati

¹ Mit o Eru govori o Grku koji je pao u boju, ali mu je tijelo ostalo očuvano iako je prošlo više dana od njegove navodne smrti. Kad je već bio položen na pogrebnu lomaču, Er se probudio i počeo prijavljivati što je proživio dok je bio naizgled mrtav.

se, poboljšavati se, onda i poslije smrti na dušu može utjecati samo zakon pravednosti. Mi ne biramo svoje snove, nego ih samo sanjamo i oni su rezultat proživljenih iskustava. Slično tome, kad se duša već nađe u drugom svijetu, ona tamo ne može birati način života, jer je izbor napravljen za vrijeme zemaljskog života. Svaki čovjek stvara i nosi unutar sebe svoj vlastiti Tartar i vlastiti Olimp. Onaj prvi odgovara osjetilnom aspektu života, a drugi je rezultat duhovne potrage.

Život je proces razvijanja (razmotavanja) duše iznutra prema van, a život poslije smrti je skupljanje (zamotavanje). Oslobođivši se tijela, duša se susreće sama sa sobom i svojim djelima.

Smrt – ogoljenje duše

Prema predaji, u drevna se vremena duši sudilo posljednjeg dana čovjekova života, uoči njegove smrti. Neki su na taj sud dolazili u najboljoj odjeći, ukrašeni svojim uglednim porijeklom, slavom, vlašću i bogatstvom, a sa sobom su dovodili čak i svjedočke koji su potvrđivali sve njihove riječi. Drugi, bez takvih mogućnosti, dolazili su skromno odjeveni i neugledni. Bilo je i onih koji se mnogima nisu sviđali i zbog toga im se nepravedno sudilo. Sve je to stvaralo pomutnju, jer je umjesto zasluga ponekad odlučivao vanjski izgled, pa su oni koji su po zaslugama trebali otići u Tartar, dospijevali na Otoke Blaženih i obrnuto.

Zato je Zeus zapovjedio da se duši sudi nakon smrti. Otada ljudi ne znaju dan svog odlaska, duša se pred sucima pokazuje gola pa se presuda više ne donosi na temelju vanjskog izgleda.

Nakon smrti, čim se duša oslobođi tijela, *vidi se na njoj sve – i njene prirodne osobine, ali i osobine koje je svim svojim djelima i radom u nju usadio.* (Gorgija, 524d)

Smrt ogoljava dušu, odvaja od nje sve što je čovjek posjedovao, sve s čime se poistovjećivao tijekom života: od imovine do položaja u društvu. Ona uklanja sve lažne oslonce i sve ono što po svojoj prirodi nije dio same duše.

U smrti čovjek stoji sam pred sobom – takvim kakvim je sebe učinio za života. Za njega, kao i za suce, postaju vidljive sve njegove mane i vrline. One i jesu jedina imovina duše koju ona nosi sa sobom.

Ako je čovjek živio nepravedno, njegova je duša prepuna ožiljaka od krivokletstva i zločina, jer svako зло djelo utisnulo je takvo znamenje u nju. I sve na duši je iskrivljeno od lažljivosti i taštine, nigdje ništa nije glatko, jer se za života razvijala bez istine. (Gorgija, 525a)

Had, grčki bog podzemnog svijeta.

Pravednoj duši svojstvena je ljepota, jer je ostajući ravnodušna prema svemu prolaznom, težila da nađe istinu i postane boljom.

Suđenje duši svojevrsna je psihostazija² koja u sebi uključuje razvrstavanje svega što smo proživjeli. Iako sve što nam se događa psihološki shvaćamo kao jednu nedjeljivu cjelinu, kao jedan jedini život, on je ustvari splet dvaju načina postojanja čovjeka. Tim formama odgovaraju dva puta koji vode od raskršća na kojem se sudi i ta dva puta vode u dva različita područja drugog

Spoznaja ideja moguća je zato što one iskonski postoje u nevidljivom svijetu u kojem ih je duša promatrala do svog silaska u krug nužnosti. Znanje je urođeno, mi se samo sjećamo svega onoga što već u nekoj nejasnoj formi postoji u duši. Što se više sjećamo, to smo mudriji i slobodniji. Jer jedino poznavanje istine donosi istinsku slobodu.

svijeta. Raskršće nas podsjeća na pitagorejsko slovo Y koje simbolizira vagu na kojoj se važe duša. Jednom putu odgovaraju titanska djela, a drugom dionizijska. Jedan put odvodi dušu od Dobra, a drugi je njemu približava; jedan od puteva je *put Venere zemaljske*, a drugi put je *put Venere nebeske*. Inače, sve što se

² Psihostazija – mitološko odmjeravanje (vaganje) duše u podzemnom svijetu.

događa s dušom je ili ranjava ili pročišćuje i uzdiže. U pitagorejskoj školi se psihostazija prakticirala svakodnevno. Prije spavanja učenici su ocjenjivali proživjeli dan, odgovarajući na pitanja: "U čemu sam danas pogriješio?", "Što sam učinio?", "Koju od svojih dužnosti nisam ispunio?"

Kako kaže Platon, dušu valja gledati očima sudaca drugog svijeta, a to znači voditi unutrašnji dijalog sa svojom savješću, ne opravdavajući se i ne zavaravajući se. Samo nadilazeći sebe stječemo jasno viđenje koje nam daje odgovor na pitanje: Jesmo li danas bili bolji nego jučer?

Sjećanje

Prije napuštanja nevidljivog svijeta duša stiže na pustu ravnici i tamo pije vodu iz rijeke Lete koja joj donosi zaborav svega što se s njom događalo na drugom svijetu. Poslije toga ona kreće u novo tijelo u pratinji svog *genija sudsbine* koji je prati u njezinom novom životu.

Na drugom svijetu nalazi se također i jezero Mnemozine, majke Muza, koje personificira sve ono što obnavlja i učvršćuje sjećanja na Nebo. Tu vodu smiju piti samo duše heroja-filozofa, srodnih Erosu koji ih pokreće u njihovu žarkom stremljenju prema božanskom načinu života.

Pauzanija piše da je hodočasnik, želeći čuti savjet ili saznati svoju budućnost u pećini Trofonija, kojeg su smatrali Apolonovim sinom, najprije pio vodu s izvora Lete kako bi zaboravio svoje svakodnevne brige, a zatim je kod odlaska pio s *izvora sjećanja* kako bi se prisjetio odgovora koje je dobio. Obraćajući se božanskom, morao je zaboraviti sve zemaljsko i sva uzbu-

đenja koja muče dušu, a odlazeći od njega, učvrstiti u sjećanju sve što je vidio i promatrao u pećini.

Ali u pećinu se može uči ne samo zaboravivši sve što opterećuje dušu (kao u slučaju Trofonijeve pećine) nego i tako da se zaboravi sve što je povezuje s Nebom. Ovo simboličko značenje ona dobiva u Platonovoj *Državi*, u kojoj Platon osjetilni svijet izjednačava s pećinom u kojoj žive ljudi prikovani lancima za svoja mesta. Oni se ne mogu pokrenuti i sve što vide i promatraju samo su sjene stvari koje se odražavaju na stijenama pećine. Pritom ne mogu znati da je njihovo znanje samo znanje o sjenama, a ne o pravoj stvarnosti koja se nalazi izvan pećine, i koja je stvarni uzrok postojanja iluzornog svijeta.

Kako upoznati tu drugu stvarnost ako je ona nedostupna osjetilima? Kako možemo naučiti vrlinu ako ona pripada višem znanju? Odgovarajući na ta pitanja, Platon poistovjećuje znanje sa sjećanjem. Spoznaja ideja moguća je zato što one iskonski postoje u nevidljivom svijetu u kojem ih je duša promatrala do svog silaska u krug nužnosti. Znanje je urođeno, mi se samo sjećamo svega onoga što već u nekoj nejasnoj formi postoji u duši. Što se više sjećamo, to smo mudriji i slobodniji. Jer jedino poznavanje Istine donosi istinsku slobodu.

U *Fedru* Platon uspoređuje dušu s krilatim kočijama. U slučaju bogova, i konji i kočijaši plemenitog su porijekla, a kod smrtnika jedan je konj lijep, dobar i poslušan, a drugi suprotnih osobina, težak je i stremi prema zemlji. Putujući nebeskim svodom, duše bogova i duše ljudi promatraju *svijet ideja* i istinu koja je ambrozija – hrana duše. Zbog svoje nesavršenosti, ljudske se duše čas dižu, čas spuštaju i na kraju se nji-

Platon uspoređuje dušu s krilatim kočijama. U slučaju bogova, i konji i kočijaši plemenitog su porijekla, a kod smrtnika jedan je konj lijep, dobar i poslušan, a drugi suprotnih osobina, težak je i stremi prema zemlji. Putujući nebeskim svodom, duše bogova i duše ljudi promatraju svijet ideja i istinu koja je ambrozija – hrana duše. Zbog svoje nesavršenosti, ljudske se duše čas dižu, čas spuštaju i na kraju se njihova krila lome i one ulaze u ciklus ponovnog rađanja.

hova krila lome i one ulaze u ciklus ponovnog rađanja. One duše koje su vidjele više, više i pamte, njima je lakše uspostaviti izgubljenu sposobnost leta. Nalazeći se u tijelu, duša se posredstvom stvari osjetilnog svijeta, koji je *odraz svijeta ideja*, može prisjetiti onoga što je ranije promatrala. Cilj je boravka u osjetilnom svijetu uspostavljanje onih znanja koja je duša posjedovala, a ne pretvaranje duše u roba osjetilnog svijeta. Drugim riječima, osjetilni svijet mora za dušu igrati ulogu simbola ili znamenja druge stvarnosti te joj biti posrednikom i mostom koji od vidljivog i poznatog vodi u nevidljivo i nepoznato.

U duši je iskonski prisutno sve što se nalazi u svijetu ideja, premda u manjem stupnju i u neočitovanom obliku – isto tako kao što je u sjemenu pohranjeno znanje o onome što sjeme može i treba postati. Rast i manifestacija onog skrivenog i je proces prisjećanja, što

znači da se duša može *sjetiti* jasno samo onog što je već *postala* i intuitivno predosjećati to što može *postati* u budućnosti. Sposobnosti koje već imamo, ta su znanja koja smo stekli prije, tijekom naših prethodnih inkarnacija; ona prethode bilo kojem iskustvu iz ovog života, to su znanja koja znamo *apriori*, njih se samo trebamo sjetiti. Sličnu ideju susrećemo u dubinskoj psihologiji, gdje arhetipovi označavaju prirodene sposobnosti duše da raste u određenom smjeru. Jung ih uspoređuje s riječima koje imaju zajednički izvor. U svojoj sveukupnosti arhetipovi su zbir svih potencijala ljudske psihe.

Istinsko je znanje sposobnost odabira istinskog blaga i time se ono razlikuje od neznanja koje ne poznaje prirodu onoga što bira. Upravo se zbog neznanja događa da duša odabire lošije smatrajući ga boljim. Baš zato čovjek birajući način svoje egzistencije izabire najgoru formu vjerujući da je ona bolja. Sjećati se znači početi jasno vidjeti to što nismo prije vidjeli. To viđenje dolazi u trenutku, kao bljesak svjetlosti koja čini vidljivim slojeve duše koji su do tada bili u sjeni zaborava. Sjetiti se znači u duši potaknuti na rast sjeme mudrosti, duhovne ljepote, učiniti dušu sličnom Zeusu i unutar sebe roditi Atenu, božansku sposobnost da se uvijek izabire Lijepo, Dobro i Pravedno. ☩

Nastavak u idućem broju...

PITAGOREJSKO OBRAZOVANJE

Ana Jončić

Pitagorejska filozofska škola i njezin gotovo legendarni osnivač Pitagora sa Samosa imaju u mnogim elementima povjesni predznak "prvi put" u zapadnoj civilizaciji.

Prema antičkim izvorima, u VI. st. pr. Kr. Pitagora prvi upotrebljava riječ *filozof* i daje ime filozofiji objašnjavajući je kao *ljubav prema mudrosti*.

Tako uvodi nove aspekte u život tadašnjeg čovjeka: pojam *filozofa*, onoga koji ne poznaje mudrost, ali traga za njom jer osjeća ljubav prema znanju, i pojam *filozofije*, sadržaja i djelovanja pomoću kojih se ostvaruje filozof.

Prvi primjenjuje riječ *kosmos* za *svijet uređen zakonima*, riječ koja sjedinjuje značenje reda i harmonije, strukturnog savršenstva i ljepote.

Sadržaj filozofije Pitagora definira kao sveobuhvatnu znanost koja istražuje utjelovljenu istinu:

kosmos i čovjeka, a djelovanje filozofa kao praktičnu primjenu naučenog.

U tadašnji javni život unosi novi pogled na obrazovanje: objašnjava ga kao proces koji kultivira dušu putem filozofije. Taj proces traje cijeli život i zato za filozofa treba postati način života. Svoje ideje praktično ostvaruje na području južne Italije. U grčkoj koloniji Kroton Pitagora osniva prvu filozofsku školu koja nudi stupnjeviti način obrazovanja i prima učenike na temelju prijemnog ispita, neovisno o društvenom statusu. Školi su mogle pristupiti i žene, što je bilo potpuno izvan tadašnjih običaja.

Ta škola, poznata po obrazovanosti svojih članova i strogim moralnim pravilima, sudjelovala je u javnim poslovima italskih gradova, a pitagorejci kao državnici i državni savjetnici bili su zaslužni za njihov prosperitet.

Iako je škola djelovala svega nekoliko desetljeća,

pitagorejska učenja utjecala su stoljećima poslije na filozofe koji se smatraju osloncima europske kulture, kao što su Sokrat, Platon, Aristotel, stoici, neoplatoničari, rani kršćanski misticici, a njihovim se otkrićima i danas služimo u matematičkim znanostima i teoriji glazbe.

Neoplatoničar Jamblih u djelu *Pitagorin život* kaže:

...Ta pitagorejska škola ispunjavala je Italiju filozofima, a to, nekada nepoznato mjesto, kasnije je zbog Pitagore nazvano Velika Grčka i postalo je čuveno po filozofima, pjesnicima i zakonodavcima.

...Grcima je razotkrio sve one discipline, teorije i istraživanja koja će ukloniti sljepilo nastalo izučavanjem različitih vrsta prirode, te tako omogućio shvaćanje istinskih principa i uzroka univerzuma.

...Treba još dodati i sve ono što su učenjaci tako žarko željeli: najbolji poredek, znamenitu složnost, zajedništvo posjeda među priateljima, štovanje bogova, pijetet prema mrtvima, zakonodavstvo, obrazovanost, šutnju, vegetarianstvo, čistoću, umjerenost, zdravo rasuđivanje, božanstvo, sve je to s Pitagorom izišlo na svjetlo dana.

Pitagorejski način života i obrazovanja slijedio je osnovno načelo Pitagorine filozofije, a to je *harmonija*.

Kao što je kozmos sastavljen od različitih elemenata koji su udruženi u harmoničnu cjelinu jer su prožeti božanskim umom, tako i čovjek može postati kozmos u malom, jer posjeduje iskru božanskog uma.

Tome je služila filozofija: obrazovati čovjeka kako bi naučio njegovati slobodu vlastite božanske iskre i prožeti harmonijom sve aspekte koje posjeduje. Kad se čovjek nauči služiti ovim pokretačem harmonije, tada tada sam postaje božanski i uređen, *kosmos*, i tada može izraziti ovu uređenosť kozmosa u svemu što radi.

Zato je svrha filozofskog obrazovanja uspostaviti *harmoniju između duše i tijela*.

Tada tijelo više neće nametati svoje zakone duši, a duša će, oslobođena od zatočeništva, moći izraziti svoju božansku prirodu.

U Pitagorinom životopisu, Jamblih prenosi njegovo geslo: ...*treba iz tijela amputirati bolest, iz duše neznanje, iz kuće neslogu, a iz svega neumjerenošću*.

Zato su u obrazovanju pitagorejaca ključnu ulogu imali *znanje i pravila čistog života*.

Dušu treba obrazovati istinom. Zato je potrebno poticati ljubav prema mudrosti i učenje: putem znanja povezati se s božanskim načelima, jer čovjek može postati sličan samo onome što spozna.

Upravo *obrazovanje*, piše Jamblih, *čini razliku između čovjeka i divlje zwijeri, između Grka i barbarina, slobodnog čovjeka i roba, filozofa i priprostog čovjeka*. Učenjem je potrebno vježbati snagu uma. Kad se ona izvežba, obrazovanost traje do smrti, a izučen čovjek prirodno sudjeluje u poslovima svoje domovine...

Pravila čistog života korak su dalje prema harmoniji. Za pitagorejce to su bila pravila koja traže neki oblik

napora, koji poput zakona djeluje na zdravlje duše i tijela. Zato su moralna pravila, higijena, tjelovježba i prehrana koja neće ometati snagu uma, bili za njih način života.

Svrha tog napora je pročistiti sve aspekte čovjeka pomoću vrlina. Vrline osiguravaju ravnotežu između duše i tijela te ispravnu primjenu svega što čovjek zna.

Tako se postiže neophodan uvjet za harmoniju, a to je čistoća: izvorno stanje u prirodi koje postoji prije svih podjela. Kada čovjek dosegne to stanje, tada ga zlo ne može zaraziti.

Znanje i pravila čistog života podrazumijevaju stvaranje harmoničnih odnosa u svim aspektima života. Za pitagorejce je simbol harmonije u svim odnosima koje čovjek može uspostaviti bilo prijateljstvo.

Jamblih prenosi: *Pitagora je opće poznat kao izumitelj i zakonodavac prijateljstva u raznim oblicima: univerzalnog prijateljstva svih prema svima...*

U pitagorejskom načinu života "biti prijatelj svemu" bio je pokazatelj da čovjek živi načelo harmonije.

Filozofskim obrazovanjem čovjeka je trebalo potaknuti na prepoznavanje kozmosa, života koji je istovremeno jedinstvena cjelina i zajednica mnogih bića. Kao dio cjeline, svaki čovjek može sudjelovati u univerzalnoj harmoniji. Zato je potrebno graditi prijateljstvo: između duše i tijela, između čovjeka i čovjeka, članova obitelji, građana u polisu, graditi prijateljstvo prema životnjama, prema prirodi i Bogu. To je bio željeni ishod obrazovanja. ☩

NAŠA STARA VJERA

Joško Dvornik

Naša stara vjera, knjiga našeg istaknutog nedavno preminulog jezikoslovca Radoslava Katičića, na jednostavan način predstavlja sažetak njegova tridesetogodišnjeg istraživanja o vjero-vanjima slavenskih naroda prije pokrštavanja. To nije bila laka zadaća jer materijalnih ostataka skoro da i nema. Ne zna se jesu li slavenski narodi imali pismo prije kristijanizacije, ali do nas su sva vjerovanja i tradicije došle usmenim prenošenjem.

Slaveni se na europskoj sceni pojavljuju kasno; prvi ih spominje bizantski povjesničar Prokopije u VI. stoljeću. Jedna od bitnih karakteristika stare slavenske vjere raznolikost je njezine tradicije, što je posljedica slabe povezanosti plemena s obzirom na veliko područje koje su naselili, od Baltika do Crnog mora i Jadrana. Ipak, kao da se kroz sva ta vjerovanja provlači jedna zajednička nit koja, prema Katičiću, vodi sve do indoeuropskih korijena. Još je Antun Mihanović dokazao da slavenski jezici pripadaju među indoeuropske te da je slavensko obredno pjesništvo podudarno s indijskim *Vedama*, iranskom *Avestom* i germanskom *Eddom*.

Zanimljivo je da Katičić odbacuje izraze *pogani* i *paganstvo*, a upotrebljava termin *naša stara vjera*. Proces pokrštavanja slavenskih naroda trajao je nekoliko stoljeća, a negdje i duže, međutim, stara vjerovanja nisu tek tako nestala pa stara predaja dolazi do nas u kršćanskom ruhu, što Katičić naziva *dvojevjerje*.

Narodu se ne može odlukom vjera iščupati iz duše. Narod je i poslušan. Svi su javno kršćani, posjećuju nedjeljne i svetačke liturgije, slave crkvene blagdane. Ali u duši većina njih vjeruje kako su i prije vjerovali, dobro pamte svete mitove, poznaju stveta mjesta, potajice vrše i dalje svete obrede, pretvarajući ih dijelom u narodne običaje koje s vremenom niti pred župnikom više ne treba skrivati.

Još u XIV. stoljeću u dolini Soče nepoznati franjevac zapisao je da stanovnici koji tamo žive poštuju kao božanstvo neko drvo i pod njim vrelo. To štovanje moglo bi se dovesti u vezu s Perunom i Velesom, iako su stanovnici javno bili kršćani.

Dvojevjerje se održalo tako dugo jer se nova i stara vjera zapravo nisu potirale, nego prije dopunjavale. Naime, ta dva vjerovanja nisu se odnosila na isto, kršćanstvo je u prvom redu govorilo o onostranom, odnosno životu na *onom svijetu*, a stara je vjera pak

Perun - bog groma i munje.

Reljef iz Žrnovnice (VIII. st.) - prikazuje pobjedu Peruna nad Velesom.

bila ovostrana. Tako je na primjer zagrobni život u Irju značio prostor gdje ptice selice provode zimsko doba. I sjedište značajnih bogova starih Slavena, Peruna i Velesa, bilo je na zemlji – Peruna na vrhu brda ili visokog stabla (pokraj Splita postoji planinski vrh zvan Perun), a Velesa u dolini, u polju, močvari ili nekoj vodi (razni toponiimi kao Veles, Velenje i sl.). Iz dugog vremena dvojevjerja jedna je pojava izuzetno važna, a to je podudaranje bogova i božica stare vjere s kršćanskim svećima i sveticama. Tako gromovnik Perun postaje sv. Ilija gromovnik, a često i sv. Mihovil, vojskovođa vojske nebeske, a i sv. Vid. Kršćanski preoblik božice Mokoš je Majka Božja, a često i sv. Petka. Mladi bog Jarilo pretvara se u sv. Jurja. Upravo te zamjene često nose ključ za shvaćanje stare vjere. Prema Katičiću, staru vjeru najlakše možemo prepoznati iz praslavenskih obrednih tekstova koje je jezična znanost dosad uspjela rekonstruirati. U panteonu staroslavenskih bogova ističu se dvojica: gromovnik Perun u obliku orla ili sokola i bog stoke Veles u obliku zmije, zmaja ili medvjeda.

Mit o sukobu Peruna i Velesa u tzv. božanskom boju izuzetno je važno vjerovanje, jer razotkriva bit stare vjere. Naime, ovdje nije riječ o sukobu dobra i zla, kako kaže Katičić, i prepostavlja da joj ishodište seže do indoeuropskih davnina, a to su utvrđili i ruski znanstvenici Vjačeslav Vsevolodovič Ivanov i Vladimir Nikolajevič Toporov. Sam boj u kojem Perun pobjeđuje i ubija zmaja, zmiju, medvjeda ili mitsko biće – zmiju s medvjedom glavom, ovisno o zemljopisnom porijeklu mita, ne znači ubojstvo u doslovnom smislu. Ovdje riječ *ubiti* ne znači usmrтiti, nego prije – vratiti zmaja na njegovo mjesto, a to znači vratiti prirodni poređak stvari. Zmaj, odnosno Veles, nema negativno značenje, on je vladar stoke, voda i dolina, ali

kada odluči zauzeti mjesto Peruna, vladara planinskih vrhova, dolazi do božanskog boja. Oni se ne bore uviјek, suživot je prisutan, a tu često posreduje Perunova žena, božica Mokoš. Kad Perun zauzme mjesto *gore*, a Veles *dolje* – svjetom vlada mir.

Od ženskih božanstava važna je božica Mokoš, domaćica i vladarica Perunova dvora. Po tome je Mokoš prototip domaćice u slavenskom domu. Ona je i neumorna tkalja. Njezino karakteristično mjesto je močilo, mjesto na rubu sela gdje se moče lan i konoplja. Ona je i zaštitnica plodnosti i braka.

Sveta svadba Perunove djece opisana je u ruskoj pjesničkoj tradiciji. Djece je mnogo, no spomenut ćemo dvoje: sina Jarovita ili Jarila i njegovu sestru Maru – Moranu. Katičić smatra da su u vjerskoj slici svijeta starih Slavena vrlo prisutni jer igraju važnu ulogu u smjenjivanju godišnjih ciklusa plodnosti i u životu ljudi. *Uz to dvoje vezan je mit o svetoj svadbi, svadbi u okviru najbližeg roda, koja u simboličkom značenju ima snagu da pokrene svu godišnju radost i održi na životu ljudski rod.* Mladi bog Jarilo odlazi daleko i zatim se vraća da bi došao na vjenčanje s Marom. Savladava velike prepreke i time što odlazi i vraća se, pokreće svijet. Potiče rodnost godine i pokreće njezin ciklus tako da se u

Veles - bog zemlje, voda i podzemlja.

pjesmama stvara posebna veza između Jarilova hoda i proljetnog buđenja prirode. Urod žita moguć je samo ako Jarilov hod bude uspješan. To najbolje pokazuje jedna ophodarska pjesma: *Kud Jura hodi, tud polje rodi*. Jarilova sestra Mara čeznutljivo ga čeka. Kad se sjedine, postaju nositelji božanskog života dok ne odu kao starci, Jarilo i Morana, a potom se ponovno rađaju i žive u godišnjim ciklusima.

Prema Katičiću, osim spomenutih, u obrednom pjesništvu i folkloru starih Slavena postoje još i drugi bogovi, kao na primjer Svarog, Svarožić i Dajbog, sunčana i vatrena božanstva. Kao bog vrela spominje se Ladi ili božica Lada, a kod južnih Slavena Troglav ili Triglav. Božicu Ladu se također povezuje uz ljubav i ljepotu. Spominju se i božica proljeća Vesna i njezine pratilje, *dodole*. Bog Sunca i svjetla je Svetovid ili Svantevid, povezan s ratovima i proricanjem. Opisan je kao bog s četiri glave, a na Baltiku je pronađena i njegova statua.

Katičić smatra da je pouzdano utvrđena povezanost staroslavenskih obrednih tekstova s pradavnim indoeuropskim svetim pjesništvom i tradicijom. A to nas dalje vodi prema jedinstvenom dalekom izvoru iz kojeg su se napajale mnoge starevjere svijeta... ☰

Božica Mokoš - olicenje majke prirode i njezine plodnosti.

Svarog - bog vatre i neba, stvoritelj svega na nebu i zemlji.

Jarilo - bog vegetacije, sin boga Peruna i božice Mokoš.

PODZEMNO SVETIŠTE NA MALTI

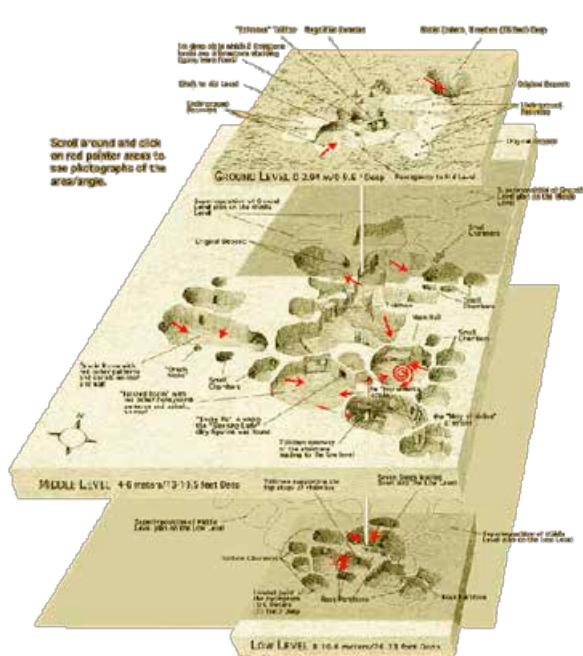
Hipogej¹ u Hal-Saflieni na Malti, svjetska baština pod zaštitom UNESCO-a, najstariji je pretpovijesni hram na svijetu. Procjenjuje se da je izgrađen između 3600. i 2500. g. pr. Kr. Zanimljiv je prvenstveno zbog posebnih akustičnih svojstava jedne od prostorija velikog podzemnog kompleksa, koja je vjerojatno služila kao proročište. Mnogi govore o neobičnoj pojavi u toj prostoriji. Naime, zvuk riječi izgovorenih u njoj pojačava se i odzvana takо da ga je moguće čuti u svim prostorijama. Posjetitelji opisuju doživljaj kao da se nalaze u ogromnom zvonu jer vibracije prožimaju cijelo tijelo. Istraživanja su pokazala da

zvuk frekvencije, približno 110 Hz, rezonira sa spomenutom prostorijom podzemnog svetišta. Ta je pojava karakteristična i za neka druga drevna dosad istražena proročišta, kao što su Newgrange, El Castillo i Carn Euny. Takav rezonantni odziv utvrđen je istraživanjima koja su 1994. godine provedena na Sveučilištu Princeton pod vodstvom profesora Roberta G. Jahna. Sve te drevne građevine sagradene su od grubo obrađena kamena, ali su sve drugačijeg oblika. Akustična karakteristika koja se u njima pojavljuje vrlo je značajna rezonancija pri frekvencijama između 95 i 120 Hz. Nameće se pitanje, je li to namjerno napravljeno tako? Je li podzemno svetište bilo izgrađeno tako da pojačava upravo određenu zvučnu frekvenciju? Profesor Paolo Debertolis sa Sveučilišta u Trstu i profesor Niccolo Bisconti sa Sveučilišta u Sieni iznijeli su teoriju da je prostorija bila izgrađena s takvim akustičnim karakteristikama

¹ Riječ *hipogej* (lat. *hypogaeum*) doslovno znači *podzemjan*, a sastoji se od grčkih riječi *hypo*, što znači *ispod nečega* i *Gaia*, što je u starogrčkom razdoblju bio naziv za božicu Zemlje – *Majku Zemlju*. Obično se hipogej odnosi na podzemno svetište ili grobnicu.

Arheoakustika

Arheoakustika je interdisciplinarna znanost koja obuhvaća arheologiju i akustiku te omogućuje novi pristup u klasičnim arheološkim istraživanjima. Nalazište se istražuje pomoću izvora zvuka čiji se zvučni valovi odbijaju od različitih struktura i tako se istražuju prirodno prisutna zvučna svojstva nalazišta. Tim istraživanjima može se doći do dodatnih dokaza koji će potkrijepiti važnost nekog mesta ili kraja. Pomoću arheoakustičnih analiza znanstvenici mogu utvrditi da je postojalo određeno znanje o akustičnim pojavama koje su se koristile u drevnim obredima u neolitiku i kasnijim razdobljima.

Hipogej u Hal-Saflieni čini niz podzemnih prostorija na tri razine koje su međusobno povezane prolazima, stepenicama, hodnicima i zajedno iznose otprilike 500 m^2 . Zidovi su grubo isklesani od vapnenca i zaglađeni kremenom, kojeg nema na Malti.

koje utječu na ljudsku psihu i povećavaju intenzitet doživljaja mističnih iskustava tijekom obreda. Teorija je dodatno potkrivena kad je dr. Ian Cook, američki psihijatar, profesor i istraživač, 2008. godine objasnio rezultate pokusa u kojem su tridesetorici dobrovoljaca,

koji su bili izloženi različitim rezonancijskim frekven-cijama, mjerili električnu aktivnost mozga (EEG). Rezultati su pokazali da se kod frekvencije od 110 Hz umirilo djelovanje lijeve, analitičke polovice mozga i posljedično je prevladala aktivnost desne, kreativne, imaginativne i intuitivne polovice. Takve promjene nisu uočene kod ostalih frekvencija.

Drugi pokus proveli su istraživači s područja arheo-akustike. U prostoriji hipogeja na Malti, gdje se pret-

postavlja da je bilo proročište, postavili su vrlo osjetljive mikrofone i digitalne uređaje za snimanje kako bi zabilježili odziv prostorije na različite zvukove ljudskih glasova i jednostavnih instrumenata koji su se mogli upotrebljavati u to vrijeme. Rezultati pokazuju kako muški glas dolazi u rezonanciju s prostorijom kod dvije frekvencije: 114 i 70 Hz. Ženski glas, koji ne može postići tako niske frekvencije, nije imao isti učinak. Smatra se da su te frekvencije postizali i pomoću glazbala koja su vibrirala tako dubokim tonovima. Ako je svetište u Hal-Saflieni zaista bilo namjerno izgrađeno tako da pojačava određenu zvučnu frekvenciju, njegovi su graditelji morali poznavati utjecaj svojstava materijala i njihova oblika na akustiku.

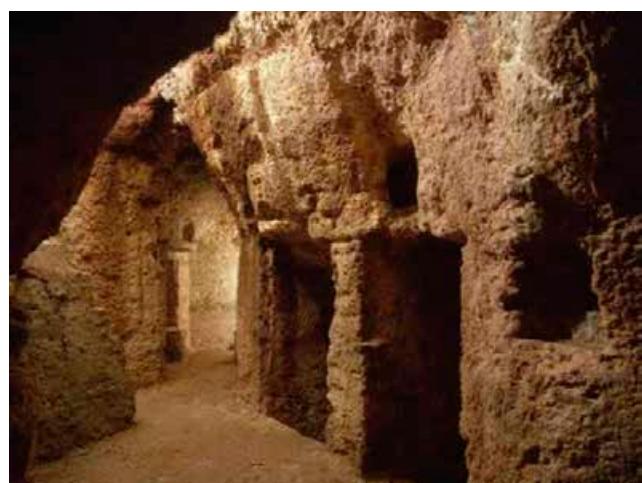
Takav način gradnje bio bi vrlo zahtjevan projekt i značilo bi da su poznavali utjecaj zvučnog odjeka na čovjeka, kao i njegovu upotrebu za poticanje mističnih iskustava. No, donošenje zaključaka samo na temelju dosadašnjih istraživanja bilo bi prenagljeno. Iako su rezultati već sada zanimljivi, nadolazeća istraživanja omogućiće nam jasniji uvid u kulturu i mistične ostatke drevnog svijeta. ☩

Priredila: Jelica Jerić

Sa slovenskoga prevela: Maja Tokić

Hipogej Cividale del Friuli

Jedna od znamenitosti gradića Cividale del Friuli (Čedad na slovenskom), udaljenog 15 km od Udina, nedaleko od slovenske granice, jest hipogej koji na prvi pogled nema nikakve sličnosti s hipogejom u Hal-Saflieni. No, nedavna arheoakustična istraživanja pokazala su da ima neočekivana zvučna svojstva kao i hipogej na Malti. I taj hipogej ima tri razine koje su na prvi pogled grube i neobrađene, ali s izrazitom akustičnošću prostora. Neke se frekvencije također snažno pojačavaju.

**Više cijeni putnički štap iskustva
nego brzu zapregu sreće.
Filozof putuje pješice.**

Pitagora